Veldtocht in Rusland

Tweeëntwintig juni 1941. Drie uur twaalf minuten ‘s morgens. Duitse officieren staren gespannen naar de lichtgevende cijfers van hun uurwerk. De sekonden duren eindeloos, de zenuwen staan op springen. Drie uur dertien. De aanbrekende morgen is koel en nevelig, het vriest lichtjes. Drie uur veertien. Nog één minuut. De harten kloppen sneller. Nog twaalf sekonden, nog vijf sekonden, nog vier, drie, twee – vuur! Van Finland tot aan de Zwarte Zee brult het front, de veldtocht in het Oosten is begonnen.

Slaapdronken nog horen mannen en vrouwen, horen vriend en vijand op deze zomermorgen over de golflengten van de door de Duitsers beheerste Europese radio een nieuwe fanfare. Het Derde Rijk roept op tot de kruistocht tegen het bolsjewisme. Van Oslo tot Sevilla, van Antwerpen tot Boedapest treft de oproep talloze jonge mannen. Hen lokken het avontuur en de oneindige verte, maar ook de met eerlijke offerzin begrepen roep tot verdediging van het Avondland. De vrijwilligers verlaten hun geliefde, groene Jutland, hun Normandië en Boergondië en Friesland, hun heimat in Vlaanderen, de Ardennen en de Poeszta. Ze laten hun ouders achter, hun vrouwen, hun meisjes, alles laten ze achter wat tot nu toe hun leven zin en inhoud gaf. Ze laten hun oude geboortelanden achter, die baden in de gulden glans van duizend jaar geschiedenis, en rukken op omwille van hun gemeenschappelijk vaderland, Europa. Het Europa van Vergilius en van Ronsard, van Erasmus en Nietzsche, van Rafaël en Dürer; het Europa van Ignatius van Loyola en van Theresia van Avila, van Frederik de Grote en Napoleon.

Ook voor de Waalse vrijwilligers gold nu een nieuwe wet: te zijn of niet te zijn. Getrouw aan deze wet waren ze vrijwillig aangetreden. Nu was er geen terugwaarts meer, alleen nog een voorwaarts. Met eigen handen hadden ze de bruggen achter zich verbrand.

In oktober 1941 duurde een transport van de Rijksgrens tot aan het Oostfront twee tot drie weken.

Wij reden in het spoor van de zegevierende opmars aan slagvelden voorbij. Kleine blauwwitte Oekraïense vlaggetjes wapperden vrolijk aan de tramrijtuigen en huizengevels van Lemberg. Langsheen de wegen lagen sloten en greppels vol omgekipte en uitgebrande tanks. Elk kruispunt leek wel een reusachtige schroothoop. Als een stormvloed was de opmars der Duitse divisies over het land heengegolfd.

Stilaan werden de sporen van gevechten schaarser. Voor ons strekte zich groots en onberoerd het landschap van Oekraïene uit als een bekoorlijk beeld van vrede. In de eindeloze, stoffige vlakte rezen honderden reusachtige graansilo’s, die op Zeppelins leken. Witte en bleekblauwe isba’s, de eenfamiliehuisjes van het Oosten, lagen over schilderachtige dorpen verstrooid. De ruwe, geelbruine strodaken van alleenstaande hutten wierpen lichtvlekken tussen groepjes jonge kerselaren met koperrood gebladerte.

Gespierde meisjes met platte jukbeenderen waren vlijtig bezig bij de kleine boerenhuisjes. Hun vlasblonde haren hadden ze in blauwe of rode hoofddoeken gebonden en ze droegen bonte, doorstikte jakken waarmee ze er als Lappenmeisjes uitzagen. Met hun hoge Kozakkenlaarzen stapten ze vrolijk door het vuil, tussen de knorrende zwijntjes.

Over de horizont lag een gouden toverlicht. Het rook naar water. We hadden de Boeg bereikt. Eindeloze slierten Russische krijgsgevangenen trokken voorbij, op weg naar het Westen. De ingestorte spoorwegbrug bood een beeld van grootse vernieling. We sloegen ons kamp op in Perwomajsk.

Reeds waren de marsjerende legertroepen door bergen leem en zeeën slijk van hun vertrekpunten afgesneden. De terreinmoeilijkheden waren onvoorstelbaar. Vrachtwagens zonken weg tot aan hun assen. Motoren brulden zich hees en vielen stil. De leem was zwart en taai als pik. Hij kleefde aan de laarzen der infanteristen, aan de wielen en assen der voertuigen en aan de kettingen der tanks.

Ook de treinsporen leverden nauwelijks nut op. Langzaam als schildpadden kropen de treinen vooruit, de spoorstaven rezen en daalden als schommels. De bevoorrading voor de vechtende troepen bleek steeds moeilijker. De herfstregens hadden de steppe in een reusachtig moeras veranderd. De levensaders voor de opmars werden steeds smaller, steeds dunner; steeds minder mondvoorraad, munitie en brandstof bereikten het front.

Men begon aan Napoleon te denken, want ook diens ster was in het wijde Rusland ondergegaan.

Nog was het overdag rustig in het land. Maar wanneer de zon bruusk in het Westen onderdook, knalden in de steppe de eerste geweerschoten. Wij echter rolden steeds verder naar het Oosten, elke draai der wielen bracht ons dichter bij het front en bij ons noodlot.

Langsheen het spoor lagen in hun lange purperbruine jassen de eerste doden. De lichamen lagen stil, in vreemde houdingen. Russische soldaten hadden hier een overval gewaagd.

De grond zag er koud uit. Nu reed de trein langsheen lange, zwartgeblakerde fabrieksmuren. Plots schitterde als een luchtspiegeling voor onze ogen een wondervol stralend, blauw zonneglanzend lint: de Dnjepr, meer dan duizend meter breed.

Tussen Galicië en de Dnjepr was het lot Oekraïene genadig geweest. De Duitse tankdivisies waren doorheen de schone, met tarwe en maïs begroeide vlakten gerold zonder dat de fakkel van de oorlog in de nette, witblauwe dorpjes diende geworpen. Wel was de strijd om Dnjepropetrowsk hard geweest; daarvan getuigden stom de honderden Duitse oorlogsgraven. De moderne oorlog had de stad diepe wonden geslagen, ganse straten waren uitgebrand. Wij zagen voor de eerste maal bewust de angstwekkende muil van de alles vernietigende slag.

Het legioen werd ingezet. We traden aan om middernacht. Breed en glanzend lag voor ons de wijde stroom, het eentonige zingen en ruisen van het water steeg naar ons op.

Over een dertienhonderd meter lange houten spoorwegbrug werd de Dnjepr overschreden. Niettegenstaande ze door krachtige slakbatterijen werd verdedigd, was ze toch meermaals door Russische artillerie en vliegers getroffen. Die brug was de enige verbinding met de divisies die in het Zuiden streden. Op de donkere massa van het water bloeiden als grote lotusbloemen honderden witte ijsschollen open en hier en daar stak het geraamte van gezonken vaartuigen omhoog.

Het slijk van Rusland is niet alleen de rijkdom en het levenselixir der herlevende steppe, maar ook de natuurlijke beschutting van het land tegen vreemde veroveraars. Het werkt beter dan

sneeuw en vorst. De koude kan men overwinnen, maar niet het slijk. Niets of niemand kan tegen dit slijk op, het heerst onbestreden over de herfst en de lente.

Wanneer het begint te regenen, verandert het land in een dood en ontoegankelijk gebied. De Duitse troepen hadden miljoenen Russische soldaten buiten gevecht gesteld, hun luchtwapen, hun artillerie en hun tanks vernietigd. Maar ze vermochten niets tegen de regen die uit de hemel gutste, tegen de onvoorstelbaar olieachtige brij die alles in zich vastzoog. De grootste en snelste militaire overwinning van alle tijden werd vlak voor haar voltooiing verhinderd door slijk. Alleen door slijk, maar dan ook dit soort oerslijk dat in zijn taaiheid machtiger is dan de strategen, dan goud en verstand, en dan de menselijke trots.

Dit was de eerste vijand waarop ons legioen stiet. Het was een roemloze strijd, een strijd van uitputting, van verlamming en van walg. Slijk en sneeuw waren de wapens van het oude Rusland, waarmee het de Duitse opmars tot staan bracht. Zo werd de weerstand der reeds verslagen Sowjetlegers herboren uit het schouwspel van de stilstand en de technische kwetsbaarheid der Duitse strijdkrachten, diezelfde strijdkrachten die nog enkele weken voorheen onweerstaanbaar met hun fantastische pantserkolonnes oprukten naar de zon.

De droom van wapenroem was uitgedroomd. De werkelijke oorlog was er een van afmatting, van moeras waarin je lichaam wegzonk, van stinkende schuilplaatsen en eindeloze marsjen, van uitgeregende nachten en huilende wind. Achter de Duitse legers volgden partizanen als moerasvliegen, die plots opdoken en dadelijk weer verdwenen na gestoken te hebben. Achter elke heg, achter elk bosje kreupelhout loerde de dood.

In teorie liep het front zowat tweehonderd kilometer ten Oosten van de Dnjepr, maar in werkelijkheid bevond het zich slechts vijftig meter van de wegrand verwijderd. In de wouden aan weerskanten van de Samara hadden zich duizenden partizanen genesteld. De nacht was hel van talloze branden. Bruggen werden opgeblazen en verdwaalde soldaten vermoord. In de arbeiderswijk Nowo Mosko, waar wij kwartier hadden, brandden op één nacht negentig voertuigen van de Wehrmacht uit.

De maat was vol. Het legioen kreeg bevel, de partizanen op te sporen en te vernietigen.

De wouden waar de partizanen huisden waren afgegrendeld door een diepe slijkgordel. Elke meter daarvan was een natuurlijke hindernis en vergde inspanning, moed en sterke wil. Het land lag in diepe duisternis en was met water overstroomd. Er flikkerde nergens een lichtpuntje. Wij zonken weg in diepe slijkputten en lieten onze wapens vallen, die we dan weer op handen en voeten kruipend zoeken moesten. Het water reikte tot boven onze knieën. Die slijkputten waren zo verraderlijk dat we op de duur mekaar moesten vasthouden opdat niemand onverhoeds verdrinken zou.

Die weinige kilometers waren een echte tocht door de hel. We hadden er zowat twintig uren voor nodig. We waren doorweekt tot in onze haarwortels. Onze hele uitrusting hadden we in het slijk verloren. Eindelijk bereikten we enkele verlaten isba’s, die op het droge stonden, en lieten ons uitgeput op de grond vallen. Met wat planken en stro maakten we vuur, zo goed en zo kwaad het ging. We moesten ons poedelnaakt uitkleden. Van het hoofd tot de voeten waren we bedekt met kleverig en stinkend slijk. Onze huid had de grauwe kleur van robbevel.

We trachtten ons met stro wat af te wrijven en wachtten dan de morgen af, naakt als wilden temidden walgelijke stank en bijtende rook.

Taai streden de Duitse legers op dit drieduizend kilometer lange, sponsachtige front. De vijand was overal: voor ons, achter ons, bezijden ons. Onze harten waren vol onrust en onze lichamen verloren hun kracht. Het slijk vergiftigde ook de geesten. De minst wilskrachtigen stortten ineen.

Onder de laarzen der vreemdelingen gebruikte de aloude Russische aarde weer haar eeuwige wapens : ze verdedigde zich en nam wraak. Ze nam reeds wraak in die uitgeregende herfst van 1941, terwijl wij toekeken hoe donkerrode plassen bloed bleven rillen boven op het zwarte, gladde, ondoordringbare slijk. Om de partizanen bezig te houden brachten we zowat drie maanden in het dorp Karabinowska door. Zoals alle Russische dorpen lag Karabinowska verspreid aan weerskanten van een eindeloos slingerende, vijftig meter brede landweg, die van nergens kwam en nergens heen ging. De ordeloos rondgestrooide, lage strohutten met hun vlakke rieten daken zagen er allemaal eender uit, alleen waren ze soms in een verschillend tintje gekalkt. Langs een klein donker doorgangetje kwam men ineens de gemeenschappelijke ruimte binnen, waar je een flauwe geur van vuil en tomaten, adem en urine tegemoetsloeg. Wanneer het begon te vriezen vonden ook de biggetjes en kalfjes in die plaats een onderkomen.

Zolang de winter duurde verlieten de Russen nauwelijks de lange houten banken en de hobbelige krukjes waarmee hun isba was bemeubeld. Ze gingen alleen eens buiten om hun varken, hun koe of hun os te voederen, en keerden dan weer met een lading maïs of zonnebloemstengels waarmee ze de kachel stookten. Die kachel diende voor alles en nog wat. Als keuken, als centrale verwarming en als bed voor het hele gezin. Het was een machtig blok stenen en leemstro, helemaal gekalkt, dat een derde en soms de helft van de hut besloeg en trapsgewijze oprees tot op een halve meter van de zoldering. Twee- of driemaal per dag werden er bundels riet of dor hout ingestopt. ‘s Avonds klauterde de hele familie er helemaal boven op; vader, moeder en kinderen sliepen langs en over mekaar, ineengekromd op het lauwwarme leemstro, bedekt met wat vodden en een paar vuile rode dekens waar een hele rij blote platvoeten met gelooide zolen onder uit stak.

Een hele hoek van de isba was voorbehouden aan de ikonen. Er waren een paar merkwaardige stukken bij, heel mooi, uit de vijftiende of zestiende eeuw. De achtergrond van die miniatuurtjes was echt betoverend: groene en witte kastelen, dartel springende dieren. De hoofdfiguur was meestal de Heilige Joris, die de draak doodde, of de baardige, goedmoedige Sint Niklaas, of soms de Moeder Gods met bruine huid en amandelvormige ogen, die een Jezuskindje in de stijl der Italiaanse meesters op de arm droeg. De ikonen waren rondom met groene en rode papierslingers opgesmukt. De boeren sloegen twintigmaal per dag een kruis, wanneer ze eraan voorbij kwamen. Dan hadden ze vaak nog een oud, beduimeld gebedenboek, waaruit ze ‘s avonds bij het licht van een walmende oliepit met veel vroomheid een paar bladzijden opdreunden.

We zagen die mensen nooit twisten onder mekaar. Ze keken met hun dromerige blauwe of groenachtige ogen enkel maar in de verte. Overal stonden winterplanten met brede, vette bladeren en meer dan twee meter hoog. Ze reikten tot bij het dak en verleenden de isba het uitzicht van een wintertuin. In een bijgebouwtje was de stal voor het vee. De boeren hadden een bruine koe, een of twee zwijnen, een dozijn kippen en enkele duiven. Dat was hun hele bezit en ze besteedden er veel zorg aan.

De herfst ging voorbij en de lucht werd droger. De avonden werden fris. Op enkele dagen was de slijklaag verhard. Dan sneeuwde het en tenslotte vroor het. Dat was het begin van de grote

Russische winter. De boomtakken glinsterden van de ijskristalletjes. De hemel welfde over ons in tinten van blauw en wit en teder goud. Nog stond de zon mild boven de oevers der vijvers, maar op een morgen verzamelden zich daar alle dorpsbewoners.

De vijvers waren afgehoord met talloze rietstengels, sterk en recht als drie meter lange lansen en bekroond met bruine en teerrode pluimen. Nu waren de stengels grauw van vorst. De boeren beproefden voorzichtig met hun lompe laarzen de dikte van het zwarte, met sneeuw bepoeierde ijs. Het droeg. Dan haalden ze hun sikkels en messen.

Dat was een vreemde oogst, toen onder de koude novemberzon de dorpelingen het hoge riet sneden voor hun daken, zoals ze in juli hun koren hadden ingehaald. In suizende bundels kletterde het riet omlaag, duizenden kleine dikke vogels stegen uit de vallende stengels op en vlogen tsjilpend naar de oevers. Dan keerden de dorpelingen huiswaarts en sloten hun deuren voor de winter. Het was trouwens tijd om weg te kruipen. Overal sloegen kogels in het leemstro en kraakten de takken van de kerselaren.

Degrelle, L. (1971). *Veldtocht in Rusland.* Antwerpen: Walter Soethoudt, 11-17.